

The role of Characterization in the formation of dialectics in *the Consolation of Philosophy*

Sayyedah Fatemeh Nourani Khatibani*

Maryam Salem**

Abstract

The Consolation of Philosophy is a literary consolation. This treatise is a dialogue between Boethius and personified philosophy that is presented in prose and poetry. In this article, six components of stylistic analysis in *the Consolation of Philosophy* are examined: Characterization, Point of View, Sociolinguistic Code, Textual Medium, Textual Structure and Intertextuality. Among these components, it is clear that characterization in *the Consolation of Philosophy* is part of the problem of this research, because what gives us the narrator's point of view and establishes the dialectic is the character. And since the stylistic analysis that leads to the analysis of a text is the result of examining all six components, the examination of the other five components is done as the method of this research. In this treatise, "character" was created for a purpose other than characterization and in order to convey the author's goal. It seems that Boethius has a tool view of literature in this work and by using literary elements such as poetry and music and descriptions in accordance with the tradition of ancient vision literature, he seeks to induce his philosophical thoughts. In *the Consolation of Philosophy*, the subject of discourse is the connection with eternity and the eternal. The concept of discourse is a humanistic concept based on issues such as justice, will, goodness, truth, predestination, and free will, which two components indicate the ideological point of view of the philosophy of consolation. In this treatise, not only the

* MA Graduate in Comparative Theology, Department of Wisdom and Theology, Faculty of Theology and Religious, University of Shahid Beheshti, Iran (Corresponding Author), sfnoorani@gmail.com

** Assistant Professor, Department of Wisdom and Theology, Faculty of Theology and Religious, University of Shahid Beheshti, Iran, m_salem@sbu.ac.ir

Date received: 06/07/2024, Date of acceptance: 15/09/2024

mode of discourse is dialectic, but also dialectic in its Neo-Platonist meaning, i.e. "course", which reaches the true light.

Keywords: Boethius, Character, *Consolation of Philosophy*, Dialectic, Prisoner.

Introduction

Almost all Boethius scholars emphasize the literary nature of *the Consolation of Philosophy* and the influence of this treatise on literary works. In this article, we attempt to address, for the first time, the relationship between literature and philosophy, a completely philosophical topic in this treatise, through a "stylistic analysis" of this treatise. The reason for choosing the "stylistic analysis" approach is that to explain the relationship between literature and philosophy, we need an approach that can both reveal the literary aspects of this work and provide a correct and relevant analysis of the main issue of this research. In such a way that the literary components of this treatise are identified and the literary nature of this treatise is emphasized, while at the same time, by properly analyzing the text, the philosophical issue raised is examined from a literary perspective. Ultimately, the sum of our efforts should be an appropriate answer to these questions: Can *the Consolation of Philosophy* be considered a literary work, as claimed? What is dialectic in this treatise? Why does Boethius use a literary method for a purely philosophical subject?

Materials & Methods

Stylistic analysis is the result of choices based on Simpson's model, which include: 1. characterization, 2. point of View, 3. sociolinguistic code, 4. textual medium, 5. textual structure, 6. intertextuality. Among the components of stylistics, characterization in *the consolation of philosophy* specifically forms part of the problem and title of this article. Because what presents the narrator's point of view and establishes dialectics is "character." Also, since we need to describe and analyze the text of *the Consolation of philosophy* to find an appropriate answer to the main problem of this research, and as mentioned, the stylistic analysis that leads to the analysis of a text is the result of examining all six components; the examination of the other five components: point of view, sociolinguistic code, textual medium, textual structure, intertextuality are examined as a research method in this study.

Discussion & Result

What provides the narrator's perspective and a general understanding of human nature, also establishes dialectics and gives individuality and character to the author's worldview, is "character." In *the Consolation of philosophy*, we have the protagonist character, the secondary character, the extras character, and the dynamic character. According to the point of view component in *the Consolation of philosophy* of the narrator, the first person is reflectore. According to the sociolinguistic code component in this treatise, the subject of discourse is the connection with eternity and the eternal, the concept of discourse is a humanistic concept, and the method of discourse is conversation. Regarding the textual medium component, despite the characteristics that confirm the oral nature of *the Consolation of philosophy*, it seems that it should be considered a written media. The textual structure of *the Consolation of philosophy* is such that this story does not have an abstract; however, it does have a realization of the direction of the story, a plot twist, an assessment of why and how this story becomes interesting, a conclusion, a solution, and an ending. Among the most important components that lead to understanding intertextuality in *the Consolation of philosophy* are these five components: the role of the muse in depicting her sufferings; Boethius' description of the character and dress of Lady Philosophy is in accordance with the tradition of ancient vision literature;

Conclusion

In *the Consolation of philosophy*, the character is created to convey the author's purpose, not for the purpose of Characterization. The protagonist character in *the Consolation of philosophy* is Boethius the Prisoner and the secondary character is Lady Philosophy. The prisoner is a symbol of "human in suffering." The character of the Lady of Philosophy in this treatise is "thematic" because this character was created solely to express and convey the theme. In *the Consolation of Philosophy*, we encounter two Boethiuses: Boethius the writer and Boethius the prisoner. Boethius the prisoner is the negotiator and Boethius the writer is the recorder of the conversation. Since this treatise is education-oriented and one of the main components of education is question and answer, in *the Consolation of Philosophy* the discourse method is dialectical. In this treatise, not only is the method of discourse dialectic, but dialectic is also in its Neoplatonic meaning, "journey", which leads to the true light. It seems that Boethius, in *The Consolation of Philosophy*, has an instrumental view of literature and seeks to convey her philosophical thoughts by using literary elements such as poetry, music, and descriptions in accordance with the tradition of ancient visual literature, as well as

fictional components such as "hero and antihero," "hero and heroine," and "hero and helper."

Bibliography

- Abdollahian, Hamid. (1381). Story and characterization in the story. *Adabiat Va Oulome Ensanie Daneshgahe Tehran*. 162, 163: 409-425. [in Persian]
- Ameli, Seyyed Hassan and Issa Alizadeh Manamen, Ali Ghaffari and Ramin Mohammadi. (1398). A comparative study of the written or spoken medium of the Holy Quran and the Old Testament. *Motaleate Tafsire Tatbigi*. V4, N8: 1-19. [in Persian]
- Arber, Agnes. (1943). Spinoza and Boethius. *Isis*, V 34, N 5:399-403. <https://www.jstor.org/stable/225738>.
- Arch, Jennifer. (2008). The Boethian "Testament of Love". *Studies in Philology*, V105, N 4: 448-462. <https://www.jstor.org/stable/20464333>.
- Blackburn, Simon. (1996). *The Oxford Dictionary of Philosophy Oxford Paperback Reference*. New York: Oxford University Press.
- Boethius, Anicius Manlius Severinus. (1396). *The Consolation of Philosophy*. Translated by Sayeh Meisami. Tehran: Negahe Moaser Press. [in Persian]
- Chadwick, Henry. (1981). *Boethius the Consolation of Music, Logic, Theology and Philosophy*. New York: Oxford University press.
- Copleston, F C. (1380). *History of Philosophy*. Translated by Seyyed Jaleddin Mojtavavi. Fourth Published, Vol.1, Tehran: Scientific and Cultural Company: Soroush. [in Persian]
- Curley, III T F. (1987). The Consolation of philosophy as a Work of Literature. *The American Journal of Philology*, V 108, N (2): 343-367. <https://www.jstor.org/stable/294821>.
- Dolson, G B. (1922). *Boethius's Consolation of Philosophy in English Literature during the Eighteenth Century. The Classical Weekly*, V 15, N 16: 124-126. <https://www.jstor.org/stable/4388289>.
- Fanaee Ashkouri, Mohammad. (1389). Socrates in Search of Truth. *Marefat*. V 19 N 159: 15-24. [in Persian]
- Farhangi, Soheila and Tahereh Aghaee Nostali. (1392). Characterization in the novel Burning Plains. *Motaleate Dastani*. V2, N 1: 82-96. [in Persian]
- Fathi, Hassan. (1382). Dialectics in Plato's Philosophy. *Nashreye Daneshkade Adabiat Va Oulome Ensanie Daneshgahe Tabriz*. 186: 1-22. [in Persian]
- Forster, E.M. (1985). *ASPECTS OF THE NOVEL*. United States of America.
- Gibson, M. (1981). *Boethius His Life, Thought and Influence*. Basil Blackwell., England, Oxford.
- Haghighi, Shahin and Farzaneh Frouzani, Narges Mohammadi and Mostafa Gorgi. (1397). A Post-Colonial Reading of the Characters in the Play Honeymoon by Gholamhossein Saedi. *Pazhouheshhayeh Adabiate Tatbigi*. V6, N 3: 64-86. [in Persian]
- Hawthorne, Jeremy. (1379). Characterization. *Adabiate Dastani*. Translated by Mohammad Ali Atash Souda. V 53: 40-43. [in Persian]

301 Abstract

- Holopainen, Toivo J. (2011). Anselm of Canterbury, in *Encyclopedia of Medieval Philosophy*, Springer Netherlands.
- Hudson, B A. (2014). John Bunyan, Pilgrim's Progress, and Nonconformist Prison Literature. In *Prison Narratives from Boethius to Zana*. New York, NY 10010.
- Kamous, Mahdi. (1377). The function of the secondary characters in the story world. *Adabiate Dastani*. V 48: 56-62. [in Persian]
- Kaufman, A S. (2014). "For This Was Drawyn by a Knyght Presoner": Sir Thomas Malory and Le Morte Darthur. In *Prison Narratives from Boethius to Zana*. New York, NY 10010.
- Khademi, narges. (1391). Simpson's "Narrative Perspective" Model at a Glance. *Naghde Adabi*. V5, N 17: 7-36. [in Persian]
- Kokab, Saeedeh and Atieh Zandieh. (1396). Socrates' dialectical method in dealing with the definition of religiosity and its impact on the consolidation of Peirce's belief. *Philosophy*. V 45, N 1: 55-74. [in Persian]
- McMahon, R. (2006). *Understanding the Medieval Meditative Ascent Augustine, Anselm, Boethius, & Dante*. The Catholic University of America Press Washington, D.C.
- Phillips, E P. (2014). Boethius, the Prisoner, and the Consolation of Philosophy. In *Prison Narratives from Boethius to Zana*. New York, NY 10010.
- Proudfoot, Michael, Lacey, A. R. (2010). *The Routledge Dictionary of Philosophy*. London & New York, Routledge. Fourth Edition
- Taheri Ghaleno, Zahra Sadat and Hosain Aghahosaini, Seyed Aliasghar Mirbagherifard. (2020). Narrative stylistics (Narrative style of Hallaj's Tales Based on Simpson's Theory). *Language Related Research*. V 11, N 3: 149-172. [in Persian]
- Warburton, N. (2001). *Philosophy: The Classics*. London & New York, Routledge. Second Edition.
- Wyman, B H. (2000). Boethian Influence and Imagery in the Poetry of George Herbert. *Studies in Philology*, V 97, N 1: 61-95. <https://www.jstor.org/stable/4174660>.

نقش شخصیت‌پردازی در شکل‌گیری دیالکتیک در تسلائی فلسفه

سیدفاطمه نورانی خطیبانی*

مریم سالم**

چکیده

تسلائی فلسفه تسلائی ادبی است. این رساله گفتگوی بین بوئیوس و فلسفه شخصی شده‌ای است که به نظم و نثر ارائه می‌شود. در این مقاله شش مؤلفه تحلیل سبکی: رسانه متنی، رمز زبانی-جامعه‌شناختی، زاویه دید، شخصیت‌پردازی، ساختار متنی و بینامتنیت در تسلائی فلسفه بررسی می‌شوند. در بین این مؤلفه‌ها، مشخصاً شخصیت‌پردازی در تسلائی فلسفه، بخشی از مسئله این پژوهش را تشکیل می‌دهد؛ زیرا آنچه به ما زاویه دید راوی را ارائه می‌کند و موجب برقراری دیالکتیک می‌شود، شخصیت است و از آنجایی که تحلیل سبکی که منجر به تجزیه و تحلیل یک متن می‌شود، برآیند بررسی هر شش مؤلفه است، بررسی پنج مؤلفه دیگر به عنوان روش این پژوهش انجام می‌شود. در این رساله شخصیت برای هدفی غیر از شخصیت‌پردازی و به منظور انتقال هدف نویسنده خلق شده است. بوئیوس در این اثر به ادبیات نگاه ابزاری دارد و با استفاده از عناصر ادبی‌ای همچون شعر و موسیقی و توصیفات مطابق با سنت ادبیات تصویری باستانی به دنبال القای تفکرات فلسفی خود است. در تسلائی فلسفه موضوع گفتمان پیوند با ابدیت و امر جاودانه، مفهوم گفتمان مفهومی انسان‌گرایانه متکی بر مسائلی همچون عدالت، مشیت، خیر، حقیقت، جبر و اراده آزاد است که این دو مؤلفه حاکی از زاویه دید

* کارشناسی ارشد کلام تطبیقی، گروه حکمت و کلام، دانشکده الهیات و ادیان، دانشگاه شهید بهشتی، تهران
(نویسنده مسئول)، sfnoorani@gmail.com

** استادیار گروه فلسفه و کلام اسلامی، الهیات و ادیان، شهید بهشتی، تهران، ایران، m_salem@sbu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۱۸، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۲۵

ایدئولوژیکی تسلائی فلسفه است. در این رساله نه تنها شیوه گفتمان، دیالکتیک است، بلکه دیالکتیک به معنی نوافلاطونی آن یعنی «سیر» نیز هست که به نور حقیقی می‌رسد.

کلیدواژه‌ها: بوئیوس، تسلائی فلسفه، دیالکتیک، زندانی، شخصیت.

۱. مقدمه

اگر تسلائی فلسفه را اثری ادبی بدانیم، با تجزیه و تحلیل متن اهمیت دیالکتیک (Dialectic/ *διαλεκτική*) در آن آشکار می‌شود. اگر آن را رساله‌ای فلسفی بپنداریم، در پرداختن به دیالکتیک است که اهمیت شخصیت‌پردازی (Characterization) در آن نمایان می‌شود. در این مقاله سعی داریم تا با الگوبرداری از مقاله طاهری قلعه‌نو و دیگران (۱۳۹۹)، مراحل شش‌گانه «تحلیل سبکی» را در تسلائی فلسفه اعمال کنیم و برای اولین بار با تحلیل سبکی این رساله به ارتباط ادبیات با فلسفه به موضوعی تماماً فلسفی در این رساله بپردازیم. دلیل انتخاب رویکرد «تحلیل سبکی» این است که برای تبیین ارتباط ادبیات با فلسفه، نیازمند رویکردی هستیم که توأمان بتواند وجوه ادبی این اثر را آشکار و تحلیل درست و مرتبطی از مسئله اصلی این پژوهش به دست دهد. به گونه‌ای که مؤلفه‌های ادبی این رساله مشخص و بر بعد ادبی این رساله تأکید شده و در عین حال با تحلیل درست متن، مسئله فلسفی مطرح‌شده از زاویه‌ای ادبی بررسی شود. در بین آثار خارجی و داخلی هیچ پژوهشی به طور مستقل به منظور تثبیت وجه ادبی تسلائی فلسفه نگاشته نشده است و تقریباً همه بوئیوس‌شناسان به طور کلی بر ادبی بودن این رساله تأکید داشته‌اند و از تأثیرگذاری این رساله بر آثار ادبی حرف می‌زنند، ولی هیچ کدام به ما نمی‌گویند که چرا باید این رساله را یک رساله ادبی دانست. در این پژوهش سعی شده است در کنکاشی دقیق با یک رویکرد ادبی همچون «تحلیل سبکی» و بررسی مؤلفه‌های ادبی در قالب مسئله اصلی این پژوهش برای اولین بار تصدیق کنیم که بله تسلائی فلسفه یک رساله ادبی نیز هست و مطابق با این مستندات به این دلیل رساله ادبی هست که بوئیوس برای تحقق هدف نوافلاطونی خود، یعنی تحقق دیالکتیک احتیاج به به‌کارگیری عناصر ادبی داشت.

آن‌گونه که طاهری قلعه‌نو و دیگران (۱۳۹۹: ۱۵۲-۱۵۴) می‌گویند: سبک‌شناسی روایت مبتنی بر دیدگاه‌های نقش‌گرایی، انتقادی، کاربردی و فرمالیستی است که به توصیف اصول اساسی نهفته در روایت می‌پردازد که طبق آن، تنها روش ممکن برای کشف سبک روایت، تجزیه و تحلیل متن است. تحلیل سبکی نیز برآیند گزینش‌هایی است که برالگوی سیمپسون

نقش شخصیت‌پردازی در شکل‌گیری ... (سیدفاطمه نورانی خطیبانی و مریم سالم) ۳۰۵

(Paul Simpson: ۱۹۶۳م) مبتنی است و در قالب شش مؤلفه: ۱. شخصیت‌پردازی، ۲. زاویه دید (Point of View)، ۳. رمز‌زیانی-جامعه‌شناختی (Sociolinguistic Code)، ۴. رسانه‌متنی (Textual Medium)، ۵. ساختار متنی (Textual Structure) و ۶. بینامتنیت (Intertextuality) بررسی می‌شود. در شخصیت‌پردازی، محور اصلی سبک‌شناسی، ارتباط بین نحوه روایت با زاویه دید شخصیت یا راوی است (طاهری قلعه‌نو و دیگران، ۱۳۹۹: ۱۵۴). در بین مؤلفه‌های سبک‌شناسی، مشخصاً شخصیت‌پردازی در تسلائی فلسفه بخشی از مسئله و عنوان این مقاله را تشکیل می‌دهد؛ زیرا آنچه زاویه دید راوی را ارائه می‌کند و موجب برقراری دیالکتیک می‌شود، «شخصیت» است. همچنین از آنجایی که برای یافتن پاسخ مناسب برای مسئله اصلی این پژوهش به توصیف و تحلیل متن تسلائی فلسفه نیازمندیم و همان‌طور که عنوان شد تحلیل سبکی که منجر به تجزیه و تحلیل یک متن می‌شود، برآیند بررسی هر شش مؤلفه است؛ بررسی پنج مؤلفه دیگر زاویه دید، رسانه‌متنی، رمز‌زیانی-جامعه‌شناختی، ساختار متنی و بینامتنیت به نوعی به عنوان روش تحقیق در این پژوهش بررسی می‌شوند. در نهایت مجموع تلاش ما باید پاسخ مناسبی برای این سؤالات باشد که آیا چنانکه ادعا شده می‌توان تسلائی فلسفه را یک اثر ادبی دانست؟ دیالکتیک در این رساله چیست؟ چرا بوئیوس از شیوه‌ای ادبی برای یک موضوع کاملاً فلسفی بهره برده است؟

۲. معرفی تسلائی فلسفه و نگرش فکری نویسنده

تسلائی فلسفه (*De Consolatio Philosophiae/ The Consolation of Philosophy*) توسط یک مسیحی پیرو افلاطون (Platonist) نوشته شده است، اما اثری مسیحی نیست (Chadwick, 1981: 249). در این رساله به‌عنوان یکی از تأثیرگذارترین کتاب‌های قرون وسطا، شاهد گفتگوی بین بوئیوس (Boethius: ۴۸۰-۵۴۵) و فلسفه شخصی شده هستیم که به صورت نظم و نثر است (Blackburn, 1996: 46). به اعتقاد بعضی، بوئیوس تسلائی فلسفه را با اتکاء به سنت آگوستینی نوشت (Gibson, 1981: 256). در آثار آگوستین و بوئیوس شاهد مدلی از الهیات هستیم که یکی از عناصر اصلی آن تحلیل عقلانی (Rational Analysis) مبتنی بر بینشی دیالکتیکی (Dialectical Insight) است (Holopainen, 2011: 76-77).

توجه به تسلائی فلسفه به‌عنوان یک اثر فلسفی، به معنی چشم‌پوشی از ساحت برجسته ادبی آن نیست (Curley, 1987: 343). در باب اهمیت عنصر ادبی تسلائی فلسفه می‌توان سخن توماس وارتون (Thomas Warton: ۱۷۲۸-۱۷۹۰) را یادآور شد که می‌گوید: «تمثیل تحسین‌برانگیز

بوئیوس در این رساله بود که شخصیت‌پردازی را به شعر قرون وسطی وارد کرد» (Warton quoted by Dolson, 1922: 125). می‌توان این رساله را یک اثر ادبی مهم در ادبیات جهان در اوایل قرون وسطا و بعد از آن دانست (Dolson, 1922: 124).

در تسلائی فلسفه به‌عنوان یک تسلائی ادبی، نمایشی را متأثر از سنتی یونانی-رومی شاهد هستیم که در آن، روند روبه‌رشد آموزشی زندانی (Imprisoned/Prisoner) که شامل حرکت از ناامیدی به سمت امید است و این حرکت با رهبری بانوی فلسفه (Dame/lady Philosophy) در دو نقش مهم معلم سقراطی و طیب روحانی محقق می‌شود، شرح داده می‌شود (Phillips, 2014: 16). این‌گونه این رساله مخاطب خود را وارد یک مکالمه ادبی با درون‌مایه فلسفه رواقی و افلاطونی می‌کند (McMahon, 2006: 31).

۳. تبیین انگیزه پرداختن به مسئله «نقش شخصیت‌پردازی در شکل‌گیری دیالکتیک در تسلائی فلسفه»

سؤال مهم در برخورد با تسلائی فلسفه این است که چرا بوئیوس از عناصر ادبی برای نگارش این رساله استفاده کرده است؟ آیا او به دنبال خلق یک اثر ادبی بوده است؟ برای یافتن پاسخ مناسب باید به ماهیت و محتوای تسلائی فلسفه توجه کرد. محتوای این رساله حاکی از آن است که بوئیوس از بالاترین مقام غیرنظامی به زندان می‌افتد و این سقوط در یک گفتگوی رویایی-خیالی بین راوی و بانوی فلسفه شخصی‌شده متجلی می‌شود. این گفت‌وگو شامل مسائل همیشگی انسانی همچون: ماهیت خیر و شر، مشیت و اراده آزاد، زمان و ابدیت است که در نهایت، راهنمایی‌های بانوی فلسفه موجب کنار آمدن راوی با حبس جسمی و روحی خود و تأیید ماهیت هستی و مشیت خداوند که بالاترین خیر است، می‌شود (Phillips, 2014: 11). در تسلائی فلسفه فرآیند درک حقیقت برای زندانی به اندازه خود حقیقت مهم تلقی می‌شود. به همین دلیل بوئیوس نویسنده نه تنها «به چه چیزی فکر کردن»، بلکه «چگونه فکر کردن» را نیز به مخاطب می‌آموزد. این منجر به شکل‌گیری یک روش گفت‌وگویی می‌شود که در آن شخص با چیزی که ظاهراً بیرون از شخصیت او است، اما در واقع خود او یا جنبه‌ای از خودش است، مکالمه می‌کند. از آنجایی که فلسفه به نوعی ادعای مالکیت بوئیوس را دارد و او را از خودش می‌داند، پس او در این مکالمه با خودش گفت‌وگو می‌کند. این فرآیند، خودآموزی (Self-Education) و متناسب با شرایط فکری و عاطفی شاگرد است (Arch, 2008: 450). این رساله

نقش شخصیت‌پردازی در شکل‌گیری ... (سیدفاطمه نورانی خطیبانی و مریم سالم) ۳۰۷

آموزش محور است و یکی از مؤلفه‌های اصلی آموزش، یعنی پرسش و پاسخ در آن جریان دارد. در تسلائی فلسفه شیوه گفتمان «مکالمه» از نوع دیالکتیک است.

مطابق با نظر کرلی گنجاندن ژانرهای مختلف در یک ساختار واحد در تسلائی فلسفه که به منظور ایجاد الگوهای هماهنگی و ناهماهنگی در بین شیوه‌های مختلف گفتمان انجام می‌شود، یک التقاط ادبی خودآگاهانه از سوی بوئیوس است که او با آگاهی از طنز منیپی (Menippean Satire) آن را محقق کرده و این‌گونه برای انتقال هر پیام از رسانه مناسب استفاده کرده است. هنگام ناله از سقوط خود به عنوان یک شاعر مرثیه‌سرا سخن می‌گوید، هنگام توصیف بانوی فلسفه، از قراردادهای تثبیت‌شده برای به تصویر کشیدن دیدارهای الهی استفاده می‌کند. با شروع تعلیمات بانوی فلسفه، سبک دیالکتیکی لاتین اتفاق می‌افتد. نحوه بهره‌مندی بوئیوس از ژانرهای ادبی، ما را به این سمت رهنمون می‌سازد که اظهار نظر او در مورد ماهیت آن‌ها و ماهیت ادبیات را باید به عنوان یک کل در نظر گرفت. در پس ظاهر ادبی تسلائی فلسفه، در باطن آن شاهد پیوستگی اندیشه در ادبیات و رابطه آن با فلسفه هستیم. فلسفه تسلائی فلسفه نه در یک شیوه خاص گفتمان، بلکه در چیدمان این اثر به عنوان یک کل فهم می‌شود (Curley, 1987: 355-356).

۴. اهمیت تسلائی فلسفه در ادبیات غرب

کرلی در مقاله خود (1987)، اینکه چرا باید تسلائی فلسفه را یک اثر ادبی دانست، به خوبی شرح می‌دهد. او معتقد است بوئیوس به خوبی به آثار ادبی لاتین مسلط بوده و از مؤلفه‌های آن‌ها به درستی برای پیشبرد اهداف فلسفی خود بهره برده است. دالسون نیز در مقاله خود (1922: 124-125) برای تبیین نقش تسلائی فلسفه در ادبیات انگلیسی قرن هجدهم، اهمیت آموزش زبان لاتین را یادآور می‌شود. او برای این کار ابتدا گزیده‌ای از نظریهٔ پروفیسور الکساندر^۱ (۱۸۷۳-۱۹۳۹) در مقاله «جوانان و کلاسیک‌ها» را در اهمیت زبان لاتین آورده است. به اعتقاد الکساندر، از جهت ارزش زیبایی‌شناختی و فلسفی، هیچ ادبیاتی با ادبیات یونانی برابری نمی‌کند و چنین اولویتی را در حوزه تاریخ و سیاست باید برای زبان لاتین قائل شد. البته زبان لاتین از جهت هنری و فلسفی نیز می‌تواند رقیبی قوی برای رتبه دوم باشد. با یادگیری زبان لاتین می‌توان با دو دوره مهم تاریخ بشری یعنی دورهٔ شرک غیرمسیحی (the Period of Pagan) و امپراطوری روم و دورهٔ بزرگ مسیحیت قرون وسطا آشنا شد. دالسون در گام بعدی به تأثیر تسلائی فلسفه به عنوان یک اثر لاتین بر آثار مهم ادبی می‌پردازد. او از تأثیرپذیری دانته (Dante: ۱۲۶۵-۱۳۲۱) از

بوئیوس و تأثیر تسلائی فلسفه بر چاسر شاعر (Geoffrey Chaucer: ۱۳۴۳-۱۴۰۰) می‌گوید. دالسون در این مقاله، برخلاف این تصور که در قرن هجدهم میلادی اقبال کمی از تسلائی فلسفه صورت گرفت، مستندات از اقبال وسیع به این اثر بوئیوس در این قرن ارائه می‌دهد و گواه این مطلب را ترجمه‌های زیاد این اثر در این قرن به زبان انگلیسی می‌داند. علاوه بر بی‌شماری ترجمه‌ها، او آثار مهم ادبی‌ای را در این قرن معرفی می‌کند که متأثر از تسلائی فلسفه نوشته شده‌اند که این خود دلیل دیگری بر اقبال آن در قرن هجدهم میلادی است. آثاری همچون: تنظیمات فلسفی (*The Philosophical Arrangements*) و هرمس یا تحقیق فلسفی در مورد دستور زبان جهانی (*Hermes, or a Philosophical Inquiry Concerning Universal Grammar*) از جیمز هریس (James Harris: ۱۷۰۹-۱۷۸۰)، شهروند جهانی (*The Citizen of the World*) از گلد اسمیت (Goldsmith: ۱۷۲۸-۱۷۷۴).

البته این تأثیرپذیری‌ها مختص قرن هجدهم نیستند و قبل و بعد این قرن نیز تأثیرپذیری‌هایی از تسلائی فلسفه را شاهد هستیم که می‌توانند لزوماً تأثیرپذیری ادبی نباشند. بعضی معتقدند با توجه به شباهت‌هایی که بین نوشته‌های اسپینوزا، مخصوصاً اولین رساله کوتاه او با تسلائی فلسفه وجود دارد، او با این رساله آشنا بوده است و شاید بتوان گفت بعضی از افکار بوئیوس دوباره در اندیشه‌های اسپینوزا جان گرفته است (Arber, 1943: 403). به طور کلی در مورد تأثیر آثار بوئیوس در رنسانس می‌توان از سه دلیل فراوانی ترجمه آن، حضور مداوم آن در برنامه‌های درسی مدارس و تأثیر آن بر ادبیات و چهره‌های ادبی یاد کرد (Wyman, 2000: 65).

۵. شخصیت‌پردازی

یک رمان، یک اثر هنری با قوانین خاص خود است که این قوانین، قوانین زندگی روزمره نیستند. یک شخصیت در رمان زمانی واقعی است که مطابق با این قوانین زندگی کند. عینیت و واقعیت شخصیت در رمان، یعنی نویسنده همه چیز را درباره آن می‌داند؛ اما این تصمیم که همه چیز در مورد او را با مخاطب در میان بگذارد یا نه، با نویسنده است (Forster, 1985: 62-63). شخصیت را این‌گونه تعریف کرده‌اند که شبه‌شخصیتی است تقلیدشده از اجتماع، که بینش جهانی نویسنده به آن فردیت و تشخص بخشیده است (عبداللهیان، ۱۳۸۱: ۴۱۶). در داستان هر موجوی که حرفی بزند، یا شخصیت را وادار به حرف زدن کند، شخصیت می‌گوییم. البته خود راوی هم شخصیت است و هر موجودی که در داستان چیزی را روایت کند، از خودش یا دیگران صحبت کند، شخصیت است (کاموس، ۱۳۷۷: ۵۶). اصطلاح شخصیت در داستان با

نقش شخصیت‌پردازی در شکل‌گیری ... (سیدفاطمه نورانی خطیبانی و مریم سالم) ۳۰۹

اصطلاح شخصیت در روان‌شناسی متفاوت است. شخصیت در روان‌شناسی مجموع عوامل و علل و کارهایی است که فرد انجام می‌دهد، اما در داستان شخصیت برداشتی کلی درباره ماهیت انسان ارائه می‌دهد و یا ما را به سمت چنین برداشتی سوق می‌دهد (عبداللہیان، ۱۳۸۱: ۴۱۶). گاهی نویسنده یک داستان از شخصیت برای اهدافی غیر از شخصیت‌پردازی استفاده می‌کند و کارها و گفتار شخصیت برای انتقال هدف و مراد نویسنده است نه به منظور شخصیت‌پردازی (هاثورن، ۱۳۷۹: ۴۱). به نظر می‌رسد در تسلائی فلسفه شخصیت‌پردازی به این منظور اراده شده است؛ برای اثبات این مدعا انواع شخصیت‌ها در این رساله بررسی می‌شوند.

۱.۵ شخصیت اصلی

شخصیت اول یا شخصیت اصلی هر داستان شخصیتی محوری است که هدف از پرداخت داستان معرفی و مشخص کردن سرنوشت او است و رفتار، اعمال، اندیشه و احساسات او محوریت حوادث را برعهده دارند. از این بابت شخصیت اصلی مهم‌ترین شخصیت داستان است، چون او است که درون‌مایه، پیام و حس داستان را منتقل می‌کند و یا دست کم در انتقال آن نقش اساسی دارد (کاموس، ۱۳۷۷: ۵۷).

در تسلائی فلسفه، بوئیوس زندانی شخصیت اصلی است. بوئیوس توصیفی از ظاهر زندانی به ما نمی‌دهد، جز اینکه در همان ابتدای کار در شعر اول از دفتر اول از پیری تحمیل شده به واسطه رنج‌هایش می‌گوید: «رنج‌هایم پیری را به ناگهان شتابان ساخته و اندوهم حکم به کهنسالی افزون‌ترم داده است». حتی ما اسم زندانی را هم نمی‌دانیم، البته جنسیت زندانی به ما گفته می‌شود (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۷۷ و ۷۹). شخصیت اصلی، یعنی زندانی نماد اسارت در زندگی مادی و انسان در رنج است.

مطابق با نظر مک‌ماهون، در تسلائی فلسفه، با دو بوئیوس مواجه هستیم: بوئیوس زندانی و بوئیوس نویسنده. از نظر او بین بوئیوس زندانی و بوئیوس نویسنده تقسیم کار صورت گرفته است. نقش مکالمه با بانوی فلسفه برعهده بوئیوس زندانی و وظیفه ضبط و نگارش مکالمه با بوئیوس نویسنده است. در پایان این مکالمه، زندانی به نویسنده‌ای تبدیل شده که آنرا ضبط و نوشته است. شاید بتوان گفت طبق نظر مک‌ماهون زندانی و نویسنده به لحاظ دیالکتیکی، آن هم دیالکتیک به معنای نوافلاطونی آن، به هم مرتبط هستند؛ چرا که او تأکید می‌کند که فلسفه در تسلائی فلسفه، بوئیوس زندانی را به سیری برای «فهم» سوق می‌دهد و بوئیوس نویسنده این سیر را کامل کرده و آنرا روایت می‌کند (McMahon, 2006: 45). توأمان و

همزمان با این دیالکتیک به معنای نوافلاطونی آن، مطابق با رأی مک‌ماهون، شاهد شکل‌گیری دیالکتیک به معنای گفتمان بین بانوی فلسفه و بوئیوس هم هستیم. این گفتمان به این صورت شکل می‌گیرد که فلسفه در زندان بر بوئیوس که در اشعار مرثیه‌ای خود در حال شکایت از بخت خود است، ظاهر شده، به آن‌ها گوش کرده و بعد با اخراج الهگان شعر و موسیقی (muse)، با تشخیص بیماری او یک درمان استدلالی را برای او در نظر می‌گیرد. فضای گفتمانی بین گفت‌وگوی او با فلسفه در گذشته کامل شده و بوئیوس در اثری مکتوب آن‌را یادآوری و بازسازی می‌کند. بوئیوس زندانی در گذشته توسط فلسفه تعلیم دیده است و بوئیوس نویسنده که خط‌مشی خود را به پایان رسانده، حال آن‌را به صورت مکتوب به یاد می‌آورد (McMahon, 2006: 211). به نظر می‌رسد این دیالکتیک یک دیالکتیک دوجهی است که در هریک از این دو وجه، شخصیتی با شخصیت وجه دیگر یکی است. به عبارتی زندانی در وجه دیالکتیک نوافلاطونی همان بوئیوس در وجه دیالکتیک ادبی و بوئیوس نویسنده در وجه دیالکتیک نوافلاطونی همان بانوی فلسفه در وجه دیالکتیک ادبی است.

۲.۵ شخصیت فرعی

شخصیت فرعی شخصیتی جانبی است که کارکرد آن برجسته‌کردن شخصیت اصلی است. شخصیت‌های فرعی سه کارکرد در داستان دارند که عبارتند از: ۱. پیش‌برد ساختار روایی داستان، ۲. نمایاندن ابعاد رفتاری، گفتاری و فکری شخصیت اصلی داستان، ۳. القای درون‌مایه (کاموس، ۱۳۷۷: ۵۷-۵۸).

۱. پیش‌برد ساختار روایی داستان شش کار مهم انجام می‌دهد: ۱. دادن اطلاعات از شخصیت اصلی داستان، ۲. نشان دادن تضادها (چه فیزیکی چه زبانی) بین شخصیت‌های داستان، ۳. ایجاد مانع در خلال حوادث و تغییر جریان حوادث به سمتی جدید، ۴. کمک به واقع‌نمایی داستان به کمک گفت‌وگو. علامت و مشخصه شخصیت سخن‌گفتن است. شخصیت داستان یک سخنگو است و برای سخن‌گفتن خلق شده است. گفت‌وگو‌کنه شخصیت‌ها را برملا می‌کند. ۵. تغییر زاویه دید راوی و روایت، ۶. کمک به گره‌گشایی و پایان‌بندی (کاموس، ۱۳۷۷: ۵۸-۵۹).

- دادن اطلاعات از شخصیت اصلی داستان: در تسلائی فلسفه از طریق بانوی فلسفه از صغۀ تعلیمی و مطالعاتی، همچنین وضعیت خانوادگی و وضعیت بیماری و مشکل فعلی بوئیوس آگاه می‌شویم. بانوی فلسفه، بوئیوس زندانی را پرورش‌یافته تعالیم

نقش شخصیت‌پردازی در شکل‌گیری ... (سیدفاطمه نورانی خطیبانی و مریم سالم) ۳۱۱

الثانیان و اهل آکادمی معرفی می‌کند (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۷۷). او همچنین اطلاعاتی در خصوص شهرت خانواده همسر و مقام کنسولی دو پسر بوئیوس به ما می‌دهد (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۱۰۸). بانوی فلسفه در دو نقش پزشک و طبیب به شاگرد و بیمار خود کمک می‌کند تا آنچه را فراموش کرده دوباره بازیابد و با شناخت بیماری خود چاره‌ای بیندیشد (Phillips, 2014: 17).

- نشان دادن تضادها بین شخصیت‌های داستان: ظاهراً بوئیوس برای تحقق این وجه از پیش‌برد ساختار روایی، یعنی نشان دادن تضادها بین شخصیت‌های داستان، از «موز» بهره برده است. چنانکه کرلی اشاره می‌کند، تقابل موزهای فلسفی در قبال موزهای شاعرانه این تضاد را به نمایش می‌گذارد. به عبارتی فلسفه با موزهای فلسفی خود، سوگواری برای سقوط بوئیوس از بینش و آرامش فلسفی را به تصویر می‌کشد، همان‌طور که بوئیوس از موزهای شاعرانه به منظور سوگواری برای سقوط از بخت بهره می‌برد (Curley, 1987: 357). بانوی فلسفه با ابیات ابتدایی فصل دوم از دفتر اول، این بار خودش با بهره‌گیری از شعر، اندوه زندانی را به ماتم می‌نشیند. بانوی فلسفه در اینجا یک ضد مرثیه (Counter-lament) را در قالب یک طرح دعوی (Querela) ارائه می‌دهد که در عین حال که متناظر به مرثیه بوئیوس است، اما در مغایرت با آن نیز هست. به این صورت که او به‌جای شکایت از سقوط بوئیوس از بخت، از سقوط او از بلندای خردی که تحت سرپرستی او به‌دست آورده بود، شکایت می‌کند. کرلی معتقد است در اینجا یک بحث فلسفی در مقابل یک بحث شاعرانه شکل می‌گیرد که در این حالت یک موضوع سنتی ادبی به شعر تعلیمی لاتین کشیده می‌شود. این درون‌مایه تعلیمی به سرعت یکی از اصلی‌ترین نقش‌های بانوی فلسفه را در این رساله آشکار می‌کند و آن نقش «قاضی» (Magistra) است (Curley, 1987: 346-347).

- ایجاد مانع در خلال حوادث و تغییر جریان حوادث به سمتی جدید: بانوی فلسفه بوئیوس را به سمت این نکته رهنمون می‌کند که کسی که با تعالیم فلسفه تعلیم دیده است، نمی‌تواند به بخت دل بندد (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۱۰۱). فلسفه به بوئیوس یادآور می‌شود که به عنوان یک فیلسوف باید از عواقب بخت خوب یا بد در امان بماند (Warburton, 2001: 34-35)، و خوشبختی واقعی که همه به دنبال آن هستند از تفکر فلسفی ناشی می‌شود، نه ظواهر وابسته به بخت (Warburton, 2001: 36).

- کمک به واقع‌نمایی داستان به کمک گفت‌وگو: در بخش منثور فصل چهارم از دفتر اول، واقع‌نمایی داستان به کمک گفت‌وگو آشکارتر می‌شود. می‌توان گفت که این واقع‌نمایی در قالب گفت‌وگو، ناظر به سه بخش است: گفت‌وگو در دادگاه برگزار نشده، گفت‌وگو بین معلم و شاگرد، گفت‌وگو بین خالق و مخلوق که البته هر سه بخش در دل یک گفت‌وگو بیان می‌شوند. کرلی این‌طور می‌گوید که بوئیوس به‌گونه‌ای در برابر بانوی فلسفه به دفاع می‌پردازد که گویی در دادگاه حقوقی روم متهم شده است. به نظر می‌رسد که گفتار او در این بخش بر اساس پنج بخش متعارف یک قانون سخنرانی سازماندهی شده است. این بخش‌ها عبارتند از: ۱. مقدمه (Exordium) ۲. روایت (Narration) ۳. اثبات (Probation) ۴. رد (Refutation) ۵. نطق (peroration). او در این بخش‌ها از سؤالات بلاغی و استعاره‌ای استفاده می‌کند (Curley, 1987: 350). در ادامه در این رساله با درگیر کردن بوئیوس به بحث خدا و اراده آزاد انسان توسط فلسفه، شاهد تبدیل تسلای فلسفه به یک گفت‌وگوی جدی فلسفی به سبک دیالوگ‌های افلاطون هستیم. بوئیوس نقش پرسشگر و فلسفه تبیین‌گر ماهیت خدا می‌شود تا او را به کمک عقل از ظواهر صرف به دنیای پاکی و نور ببرد (Warburton, 2001:36). بوئیوس در شعر پنجم از دفتر اول از بی‌توجهی خدا نسبت به سرنوشت بشر شکایت می‌کند. این شعر آغاز گفت‌وگو زندانی با خدا با میانجی‌گری فلسفه است که بعد از این شعر، بوئیوس دفاع خود را آغاز می‌کند (Curley, 1987: 350-352).

تسلای بانوی فلسفه به زندانی در واقع فرصت دفاع در برابر اتهامات ناعادلانه با انگیزه سیاسی خائنانه است (Phillips, 2014: 16). بوئیوس چاره‌ای ندارد، باید دادگاه برگزار نشده را برگزار و حکم نهایی را اعلام کند. این حکم، نه اعدام و فنا، بلکه پیوند با ابدیت و بقا است. آن پنج مرحله سخنوری بوئیوس که بیان شد همان دیالکتیک او در این رساله است. او باید این دادگاه مجازی را برگزار کند تا آشکار شود که مسیری که بوئیوس زندانی در آن گام نهاده، یعنی تعلیمات فلسفی و سیاست‌مداری فیلسوفانه مأبانه او درست بوده است، تا به آرامش حقیقی برسد.

- تغییر زاویه دید راوی و روایت: در این رساله گفت‌وگوی بین بوئیوس و فلسفه شامل سرزنش بابت ترک فلسفه و همین‌طور تسلابخشی است. بوئیوس محکوم به مرگ، با ازدست دادن دارایی‌هایی مثل ثروت، شهرت، آزادی شدیداً به این تسلای احتیاج دارد و فلسفه برای تسلای او به قدرت درونی‌ای که می‌تواند به او بدهد، اشاره می‌کند. فلسفه

نقش شخصیت‌پردازی در شکل‌گیری ... (سیدفاطمه نورانی خطیبانی و مریم سالم) ۳۱۳

تسلای خودش را در قالب عقل ارائه می‌دهد. فلسفه در این شکل نوعی خودیاری (Self-Help) است (Warburton, 2001: 33-34).

- کمک به گره‌گشایی و پایان‌بندی: در توصیف لباس بانوی فلسفه می‌خوانیم:

پیراهنش از پارچه‌ای زوال‌ناپذیر بود... با لایه‌ای از گرد و غبار پوشیده شده بود و لبه پایینی آن گلدوزی حرف یونانی پی و یقه آن حرف تتا را بر خود داشت. میان این دو، طرح نردبانی دیده می‌شد که پله‌هایش صعود از حرف پایینی به بالایی را ممکن می‌ساختند... در دست راست خود چند کتاب و در دست چپش عصای شاهی داشت (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۷۶-۷۷).

حرف پی مخفف فلسفه عملی (Practical Philosophy) از جمله اخلاق و حرف تتا مخفف فلسفه نظری (Contemplative Philosophy) (متافیزیک و علم) است (Warburton, 2001: 33). به نظر می‌رسد بانوی فلسفه از طرفی به دنبال بیدارکردن ذهن زندانی از طریق بیان اشعار و استدلال‌آوری است و از طرفی به دنبال بیدارکردن درک بصری زندانی با نمادهای روی ردای خود است تا او را به سوی روشنگری سوق دهد. این حرکت با فلسفه عملی که با حرف یونانی پی بر روی لباسش است، شروع می‌شود و به فلسفه نظری با حرف یونانی تتا صعود می‌کند (Phillips, 2014: 17). توصیف ظاهر و لباس بانوی فلسفه و کتاب‌هایی که در دست او است، خواننده و زندانی را دعوت می‌کند تا با پیروی از مسیر سه‌گانه آموزش قرون وسطا (the Threefold Path of the Trivium)، یعنی دستوربان، بلاغت، دیالکتیک (منطق) و مسیر چهارگانه آموزش قرون وسطا (the Fourfold Path of the Quadrivium)، یعنی حساب، موسیقی، هندسه و نجوم به نور الهی نزدیک شود. شاید بتوان پله‌های نردبان بین حرف پی و تتا را همین هفت مسیر دانست یعنی هفت پله. یعنی همان‌طور که هدف هنرهای لیبرال، آزادی ذهن است، هدف آموزش مترقی بانوی فلسفه نیز، که با نردبان روی لباسش نشان داده می‌شود، رهایی ذهن زندانی است. البته این مسیر پیشنهادی، به کتاب‌های حکمت که در دست راست او نگاه‌داری می‌شود و به حاکمیت حقیقت ابدی منتهی می‌شود (Phillips, 2014: 18).

۲. کارکرد دوّم شخصیت فرعی یعنی نمایاندن ابعاد رفتاری، گفتاری و فکری شخصیت اصلی، خود شامل سه اثر می‌شود: ۱. مشخص کردن کارکردهای شخصیت اصلی. به عبارتی مهم‌ترین وظیفه شخصیت‌های فرعی فربه‌کردن شخصیت اصلی است. ۲. مشخص کردن انگیزه شخصیت. شخصیت فرعی می‌تواند باعث ساختن یا پروراندن انگیزه عمل در شخصیت اصلی

شود و یا با شرکت در حادثه‌ای مقدمات این کار را فراهم کند. ۳. پیچیده کردن شخصیت اصلی. شخصیت فرعی به عنوان فاعل، مفعول، دهنده، گیرنده، یاری‌دهنده، مخالف، و با نوع ارتباطی که با خود یا شخصیت اصلی دارد، می‌تواند مخالف، متناقض و یا مکمل آن باشد (کاموس، ۱۳۷۷: ۵۹-۶۰).

- مشخص کردن کارکردهای شخصیت اصلی: زندانی در فصل چهارم از دفتر اول از خیانت‌هایی که بر او رفته و فرصت دفاعی که از او گرفته شده شکایت می‌کند و خواستار تحقق عدالت است که این عدالت دو وجه و جنبه پیدا می‌کند: جنبه حقوقی که در آن خود فلسفه یعنی بانوی فلسفه و فلاسفه و آیندگان مسئول سنجش وقایع می‌شوند (در اینجا بوئیوس زندانی و بوئیوس نویسنده یکی می‌شوند، زیرا او (بوئیوس زندانی) می‌گوید: «من سلسله حوادث و حقیقت آن‌ها را برای مطالعه دقیق آتی به برگ‌های کتاب سپرده‌ام تا مبادا از آیندگان پوشیده بماند») و دیگری جنبه الهی است که در آن نقش خدای ناظر را مطالبه می‌کند. عدالت‌طلبی زندانی یکی از وجوه اصلی شخصیت او است، البته اگر نگوییم اصلی‌ترین خصیصه او است که از طریق مکالمه با بانوی فلسفه آشکار می‌شود.

- مشخص کردن انگیزه شخصیت: زندانی با پیروی از دستورالعمل بانوی فلسفه و با بالارفتن از پله‌های نردبان به تدریج معلم خود را می‌شناسد و به یاد می‌آورد که کیست و به کجا می‌رود و در نهایت به منبع نور حقیقتی که با حرف تتا بر روی لباس بانوی فلسفه نشان داده شده است، صعود می‌کند (Phillips, 2014: 18).

- پیچیده کردن شخصیت اصلی: در تسلائی فلسفه، فلسفه شخصیتی تمثیلی است که بوئیوس را به سمت اعتماد به باورهایش هدایت می‌کند (Hudson, 2014: 86). فلسفه با طرح پرسش و پاسخ‌هایی بوئیوس را به سوی درک کامل‌تر رهنمون می‌سازد. این روند درمانی از درمان ملایم به درمانی تندتر و تلخ‌تر می‌رسد. روند آموزش نیز متناسب با فرد و نیازهای خاص او متغیر است (Arch, 2008: 450-451).

۳. در بحث درون‌مایه باید گفت که نویسنده بسیاری از پیام‌های خود را از طریق شخصیت‌های فرعی و در کشاکش و روابط آن‌ها با شخصیت اصلی بیان می‌کند و برای جلوگیری از جلب توجه، خود را پشت آن‌ها پنهان می‌کند. بعضی از شخصیت‌های فرعی، «تماتیک» (Thematic) هستند، یعنی فقط برای بیان و القای درون‌مایه خلق می‌شوند (کاموس، ۱۳۷۷: ۶۱). به نظر می‌رسد در تسلائی فلسفه، بتوان به‌درستی اصطلاح تماتیک را برای بانوی

نقش شخصیت‌پردازی در شکل‌گیری ... (سیدفاطمه نورانی خطیبانی و مریم سالم) ۳۱۵

فلسفه به‌کار برد. درون‌مایه اصلی این رساله شناسایی سعادت راستین و چگونگی پیوند با آن است (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۱۳۴-۱۳۵) که بوئیوس نویسنده به درستی برای پیمودن این سیر از شخصیت بانوی فلسفه استفاده می‌کند.

۳.۵ شخصیت پس‌زمینه یا سیاهی لشکر

شخصیت پس‌زمینه یا سیاهی لشکر شخصیتی است که برای واقع‌نمایی حوادث و صحنه‌ها وارد داستان می‌شود. اغلب با اسم عام به آن‌ها پرداخته می‌شود، اما در لحظه‌پردازی‌ها شاهد حضور آن‌ها در کنش‌ها و گفت‌وگوها با اسم خاص هستیم (کاموس، ۱۳۷۷: ۶۱).

در تسلائی فلسفه، ما شاهد شخصیت‌های پس‌زمینه هستیم، مثلاً پدر همسر زندانی که در جایی تنها به آن با همین عنوان و در جایی دیگر به اسم «سیماخوس» به او اشاره می‌شود. در هر صورت این شخصیت در این رساله نماد فضیلت و تعقل است. همچنین اهالی سنا را داریم که بوئیوس زندانی به جرم تلاش برای بقای سنا متهم به خرابکاری شده است، حال اینکه خود اهالی سنا نیز بر علیه او اقدام کرده‌اند (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۸۷-۹۰). در فصل چهارم از دفتر اول از افرادی همچون کانیکاستوس، باسیلیوس، سپریان به عنوان افراد شروری که در مقام یک سیاست‌مدار با آن‌ها مقابله کرده است، نام می‌برد و در مقابل از افرادی مثل پائینوس و آلبینوس به عنوان افرادی که او آن‌ها را از زیر یوغ ستم رهانیده است، یاد می‌کند.

۴.۵ شخصیت پویا

شخصیت پویا شخصیتی است مقابل شخصیت ایستا که بعد از مواجهه با رویدادها تغییر می‌کند. در آخر داستان شخصیت پویا متحول، متغیر و به انسانی متفاوت بدل می‌شود (فرهنگی و آقایی نواسطلی، ۱۳۹۲: ۸۶). در تسلائی فلسفه، بوئیوس نویسنده هم اشتباهات خود را به‌عنوان زندانی و هم دیدگاه نظری خود فلسفه را درک می‌کند. او زمانی می‌تواند خود را به کامل‌ترین شکل ممکن به یاد آورد که زندانی به بوئیوس نویسنده کل اثر تبدیل شود. این‌گونه در امر الهی مشارکت می‌کند و خودکنترل (Compos Sui/ Self Control) می‌شود (McMahon, 2006: 248).

۶. زاویه دید

مطابق با «الگوی فالر-آسپنسکی» زاویه دید دربردارنده چهار سطح ایدئولوژیک، زمانی، مکانی و روان‌شناختی است. زاویه دید در سطح ایدئولوژیک بیانگر مجموعه اعتقادات جهان‌بینانه، در سطح زمانی بیانگر ارتباط‌های زمانی در روایت، در سطح مکانی بیانگر زاویه دوربین، در سطح روان‌شناختی بیانگر آگاهی یا ادراک فردی است (طاهری قلعه‌نو و دیگران، ۱۳۹۹: ۱۵۵).

شناخت خود و دارایی حقیقی انسان، شناخت عالی‌ترین خیر، دوری از خیرهای دروغین، چگونگی پیوند با امر جاودانه، حقیقت واقعی و عدالت حقیقی حاکی از زاویه دید ایدئولوژیک تسلائی فلسفه است. در خصوص زاویه دید زمانی و مکان باید گفت، ما به لحاظ تاریخی از زمان و مکان بوئیوس نویسنده آگاه هستیم و با اینکه می‌دانیم بوئیوس نویسنده و بوئیوس زندانی یکی است، اما این رساله توصیفی از مکان و زمان زندانی، به ما ارائه نمی‌دهد. با توجه به توصیف دقیقی که از بانوی فلسفه دارد، به نظر می‌رسد که این کار بوئیوس نویسنده کاملاً تعمّدی است. بوئیوس زندانی علی‌رغم زندانی‌بودنش و قرابتی که با تحدید دارد، باید در نوعی بی‌حدی بماند و چیزی او را تحدید نکند، چرا که در این صورت، زندانی روایت بوئیوس «تمثیل انسان در رنج» نیست، آن‌گاه درمان فلسفه همگانی نخواهد بود و نقض‌پذیر خواهد شد. بوئیوس این اجازه را به مخاطب می‌دهد که زندانی، زمان، مکان و آلام را خودش متصور شود و بعد از همین منظر به دیالکتیک بین زندانی و بانوی فلسفه در این رساله ورود پیدا کند و جواب‌های بانوی فلسفه را مطابق با موقعیت خطیر خود راستی‌آزمایی کند و این‌گونه با آن‌ها هم‌مسیر شود. نویسنده این‌گونه مخاطب خود را به چالشی بزرگ دعوت می‌کند. بی‌حدی زندانی در اینجا به معنی «مطلق» نیست به معنی انسان بماهو انسان است که در هر زمان و مکانی می‌تواند تا حد مرگ دچار رنج و الم شود و به بی‌چیزی و ناامیدی مطلق برسد، تا جایی که دیگر نه چیزی برای ازدست دادن و نه فرصتی برای به‌دست آوردن داشته باشد. پس، این مطلق‌بودن به شخصیت زندانی بر نمی‌گردد، بلکه به بی‌چیزی و ناامیدی‌ای که زندانی دچارش شده، بازمی‌گردد. شاید بتوان گفت، دلیل اینکه زندانی کاملاً توصیف نمی‌شود، اما بانوی فلسفه توصیف می‌شود، این است که عقل و فلسفه در همه زمان‌ها یک شکل است، اما زندانی به عنوان نماد انسان در رنج باید مبهم باشد و قابل تصویرسازی؛ زیرا رنج انسان متفاوت است.

در زاویه دید روان‌شناختی اگر جایگاه راوی «داخل روایت: Homodiegetic» باشد، روایت از زاویه دید اول شخص روایت می‌شود و راوی یکی از شخصیت‌های داستان است. از طرفی

نقش شخصیت‌پردازی در شکل‌گیری ... (سیدفاطمه نورانی خطیبانی و مریم سالم) ۳۱۷

اگر راوی به گزارش اعمال و رفتار یکی از شخصیت‌های داستان پردازد و شخصیتی بین نویسنده و شخصیت داستانی باشد، «راوی بازتابگر: reflector» است (خادمی، ۱۳۹۱: ۱۷). در تسلائی فلسفه راوی اول شخص بازتابگر است.

۷. رمز زبانی - جامعه‌شناختی

مؤلفه رمز زبانی - جامعه‌شناختی دلالت بر رفتار سبکی خاص و منحصر به فرد گوینده در شیوه استفاده از زبان است و این مؤلفه حد تمیز گوینده‌ها در نحوه استفاده از زبان است. این مؤلفه نه تنها منبع نظام‌دهنده اساسی برای روایت، بلکه برای انواع گفتمان ادبی است، به گونه‌ای که می‌تواند تعیین‌کننده گستره، مفهوم و شیوه گفتمان باشد (طاهری قلعه‌نو و دیگران، ۱۳۹۹: ۱۵۵).

در تسلائی فلسفه، موضوع گفتمان پیوند با ابدیت و امر جاودانه است. مفهوم گفتمان، مفهومی انسان‌گرایانه متکی بر مسائلی همچون عدالت، خیر، حقیقت، مشیت، جبر و اراده آزاد است. شیوه گفتمان نیز مکالمه است نه تک‌گویی.

۸. رسانه متنی

کانال فیزیکی ارتباط که به واسطه آن داستانی روایت می‌شود، رسانه متنی یا واسطه‌ای گفته می‌شود (عاملی و دیگران، ۱۳۹۸: ۵). این کانال فیزیکی، زبان ارتباطی کتاب و مخاطب را مشخص می‌سازد (عاملی و دیگران، ۱۳۹۸: ۲۶). رسانه شنیداری مثل گفتار و موسیقی و رسانه دیداری مثل نوشتار و تصویر، رسانه‌ای برای دریافت صورت مادی متن انتزاعی به وسیله حواس محسوب می‌شوند (عاملی و دیگران، ۱۳۹۸: ۶). به نظر می‌رسد تسلائی فلسفه را باید یک رسانه نوشتاری دانست. البته این به معنی نفی جنبه گفتاری بودنش نیست.

در این رساله شاهد گفت‌وگوی میان زندانی و دایه او «فلسفه» هستیم و این گفت‌وگو ویژگی‌های گفتاری بودن آن را تأیید می‌کند؛ ویژگی‌هایی مثل: ۱. حالات چهره و زبان بدن دو طرف گفت‌وگو، از باب نمونه می‌توان به این موارد اشاره کرد: «چشمانش اتفاقاً بر الهگان شعر افتاد» (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۷۷)، «سرخ‌چو چهره شرمشان را آشکار می‌ساخت» (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۷۷)، «به چهره‌ام خیره شد که از رنج آکنده و از غصه به سوی زمین خم شده بود» (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۷۸)، «سپس بانوی فلسفه لختی نگاه خود به زیر انداخت» (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۱۳۵)،

«بانوی فلسفه با چهره‌ای همچنان متین و با وقار» (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۱۸۱)، «به اینجا که رسید فریاد کشیدم» (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۱۸۳) ۲. خطاب قرار گرفتن شخصی بانوی فلسفه و زندانی با عباراتی مثل «ای آموزگار جمله فضیلت‌ها» (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۸۱) یا «بانو، همانا تویی هدایت‌گر ما به سوی نور حقیقی» (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۱۸۱) و «ای انسان فانی»، (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۱۰۲، ۱۱۳) و بیان مشکل شخصی زندانی، از باب نمونه می‌توان به فصول پنجم و ششم از دفتر اول، فصل اول از دفتر دوم اشاره کرد که در آن‌ها بانوی فلسفه تلاش می‌کند بیماری زندانی را دریابد و درمانی متناسب ارائه کند. ۳. بیان ماجراهای گذشتگان هم‌مسلك زندانی، در فصل سوم از دفتر اول آنجا که از مرگ سقراط، هجرت آناکساگوراس، شکنجه زنون و آنچه بر سنکا رفته، سخن گفته می‌شود. با وجود این، اما این موارد در یک گفت‌وگویی خیالی که توسط بوئیوس نویسنده ضبط و نوشته می‌شود، اتفاق می‌افتد.

مهم‌ترین دلیل نوشتاری بودن این رساله پیام این رساله است. پیامی که محدود به زمان و مکان خاصی نیست و همه انسان‌ها در شرایط و اعصار مختلف می‌توانند از آن بهره‌مند شوند. فیلیپ ادوارد فیلیپس (Philip Edward Phillips: ۱۹۶۹م) این پیام را پیام بانوی فلسفه به بوئیوس و همه مخاطبان این رساله می‌داند که چیزی جز پیام «توان‌مندسازی» نیست که طی آن از فرد خواسته می‌شود که به جای تمرکز بر خیرهای دنیوی بر آنچه ابدی است و از دست‌رفتنی نیست و مایه تسلا است، تمرکز کند (Phillips, 2014: 28).

۹. ساختار متنی

در بخش ساختار متنی بر اساس قالب «ساختار متنی» لباو در هر داستان پنج مسئله بررسی می‌شوند: ۱. چکیده داستان، ۲. تحقق جهت‌گیری داستان، ۳. کنش گره‌افکن، ۴. ارزیابی اینکه چرا و چگونه این ماجرا جالب می‌شود، ۵. نتیجه و راه‌حل ۶. پایانه (از طاهری قلعه‌نو و دیگران، ۱۳۹۹: ۱۵۶).

- چکیده داستان: اگر شروع داستان و ابیات ابتدایی ملاک قرار گیرد، تسلائی فلسفه چکیده ندارد و این ابیات تنها شروع‌کننده روایت هستند و موضوع کل داستان تنها با این ابیات ابتدایی مشخص نمی‌شود، بلکه در این ابیات، فقط از سقوط زندانی و از دست‌دادن مؤلفه‌های بخت آگاه می‌شویم.

نقش شخصیت‌پردازی در شکل‌گیری ... (سیدفاطمه نورانی خطیبانی و مریم سالم) ۳۱۹

- برای پیگیری جهت‌گیری داستان باید بینیم پای چه کسی یا چه چیزی در میان است و داستان در کدام بستر زمانی و مکانی اتفاق می‌افتد (طاهری قلعه‌نو و دیگران، ۱۳۹۹: ۱۶۳). به نوعی این همان زاویه دید زمانی و مکانی است که توضیح آن پیش‌تر آمد.

- کنش گره‌افکن در *تسلای فلسفه* این می‌تواند باشد که آیا پیروی بوئیوس از فلسفه و تعالیم فلسفی در سیاست موجب وضعیّت خیانت یاران و سقوط سیاسی او و به تبع آن، از دست دادن همه مؤلفه‌های بخت شده است؟ شرح این مسئله را در فصول سوّم و چهارم از دفتر اوّل این رساله می‌بینیم.

- درباره ارزیابی اینکه در *تسلای فلسفه* چرا و چگونه ماجرا جالب می‌شود، می‌توان گفت، شاید مهم‌ترین بخش گفت‌وگوی میان زندانی و بانوی فلسفه که همه سیر این گفت‌وگو را تشکیل می‌دهد، یافتن جوابی مناسب برای این سؤال باشد که چگونه مرگ فنای مطلق نیست؟ (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۱۲۸).

- نتیجه و راه‌حل در *تسلای فلسفه* این‌گونه است که در بخش پایانی به نوعی بانوی فلسفه با اظهار توانایی‌های خود یادآور می‌شود که توانایی تجزیه و تحلیل مراتب شناخت را دارد و از این بابت می‌تواند همچون فاهمه در مورد همه مراتب شناخت از جمله عالی‌ترین مرتبه شناخت یعنی فاهمه و مراتب شناختی مادون آن بحث کند (McMahon, 2006: 221)، و با هم‌سوئی انسان در این مسیر او را به این درک عالی برساند. (McMahon, 2006: 215).

- پایانه در *تسلای فلسفه* با پندو اندرز رقم می‌خورد. اندرزهایی همچون: روانه کردن دعاهای خاضعانه به درگاه خداوند، دوری از رذایل، پرورش فضائل، و اینکه از لوازم دوری از ریاکاری این است که ضرورتاً شرافتمندانه زندگی می‌کنی و خداوند را قاضی اعمال خود می‌بینی.

در *تسلای فلسفه*، شاهد هر سه دوگانه قهرمان و ضدقهرمان / قهرمان زن / قهرمان و یاری‌دهنده، هستیم. در خصوص دوگانه قهرمان و ضدقهرمان، زندانی قهرمان و تئودوریک (Theodoric) ضدقهرمان را داریم که نماد و مصداق رذیلت و پلیدی در این رساله است، اما زندانی مستقیماً از او نام نمی‌برد، مثلاً در شعر فصل دوّم از دفتر چهارم توصیفی وجود دارد (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۱۹۰)، که ما را به این شخصیت می‌رساند (توضیحات سایه میثمی، ۱۳۹۶: ۲۹۸). علاوه بر این، بعضی معتقدند که هر جا در این رساله اسمی از نرون برده می‌شود منظور

تئودوریک است (توضیحات سایه میثمی، ۱۳۹۶: ۲۶۹ و ۲۷۰ و ۲۷۹)؛ از باب نمونه در اشعار فصل ششم از دفتر اول، فصل چهارم از دفتر سوم او به وصف حال نرون می‌پردازد.

ادبیات قرون وسطایی سابقه طولانی در شخصیت‌پردازی ارزش‌ها و توانایی‌های انسانی در قالب زن دارد که قدمت آن به بانوی فلسفه در تسلامی فلسفه بازمی‌گردد (Kaufman, 2014: 48). این نکته را در مورد دو گانه‌های قهرمان و قهرمان زن/ قهرمان و یاری‌دهنده، که در هر دو مورد زندانی قهرمان و بانوی فلسفه قهرمان زن/ یاری‌دهنده است، می‌بینیم. ممکن است در همان ابتدای خواندن این رساله برای مخاطب این سؤال ایجاد شود که چرا بانوی فلسفه؟ چرا آقای فلسفه نباشد؟ برای پاسخ به آن، هم نیازمند ضدشناسی هستیم و هم نیازمند نمادشناسی. در این رساله ما با دو الهه در تقابل با بانوی فلسفه مواجه می‌شویم که بانوی فلسفه وظیفه ابتدایی خود را دورکردن آن‌ها از زندانی می‌داند. الهه بخت، که بوئیوس «بخت» را نیز مؤنث توصیف می‌کند (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۷۶). بانوی فلسفه نیز از بخت با عبارت «زن دیوسیرت» یاد می‌کند (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۱۰۱). دیگری الهگان شعر و موسیقی هستند که بانوی فلسفه با عنوان «روسپیان تماشاخانه» از آن‌ها نام می‌برد و آن‌ها را در تقابل با خود می‌بیند (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۷۷). بنابراین در تقابل با این دو الهه اغواگر که بر دردهای زندانی افزوده‌اند، نیاز به بانویی است که زندانی طالب آن نیز باشد، چنانکه طالب آن دو زن دیگر بود. پس «طلب‌کردن» آن چیزی است که ایجاب می‌کند تا هر سه این‌ها مؤنث باشند. مخصوصاً در مورد بانوی فلسفه که باید تا آخرین مرحله داستان، زندانی را به دنبال خود بکشاند. البته این همه دلیل «بانوبودن» فلسفه نیست.

در این رساله تأکید بر پرورش‌یافتگی بوئیوس در مکتبی فلسفی است و آن‌را پرورش‌یافته تعالیم النائیان و اهل آکادمی معرفی می‌کند (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۷۷). زندانی نیز از عبارت «دایه خود، «فلسفه»» برای بانوی فلسفه استفاده می‌کند (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۸۱). بانوی فلسفه نیز خطاب به زندانی می‌گوید: «آیا تو همان مردی هستی که روزی با شیر خود می‌پروراندم....» (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۷۹). از طرفی بانوی فلسفه از زندانی می‌خواهد تا به سرزمینی که از آن برخاسته ژرف بیندیشد (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۹۳)، اگر زن را نماد سرزمین بدانیم (حقیقی و دیگران، ۱۳۹۷: ۸۰)، شناخت بانوی فلسفه و همراهی با درمان‌گری او، بازگشت به اصل و وطن خود است، یعنی خاستگاه و جایگاه بوئیوس را باید در بستر تعالیم فلسفی دید. اینکه بانوی فلسفه به نوعی به دنبال درمان بیماری زندانی است، موجب می‌شود که بانوی فلسفه را پرستار او نیز قلمداد

نقش شخصیت‌پردازی در شکل‌گیری ... (سیدفاطمه نورانی خطیبانی و مریم سالم) ۳۲۱

کنیم (Warburton, 2001: 34). بنابراین طلب‌کردن، پروراندن و پرستاری سه مؤلفه‌ای هستند که ایجاب می‌کنند بانوی فلسفه داشته باشیم نه آقای فلسفه.

۱۰. بینامتنیت

مؤلفه بینامتنیت بر تلمیح استوار است (طاهری قلعه‌نو و دیگران، ۱۳۹۹: ۱۵۷). تأثیر یک داستان از داستان دیگر به این مؤلفه برمی‌گردد، بنابراین با فهم بینامتنیت حکایت‌ها، می‌توان سرمنشأ داستان‌ها را شناخت (طاهری قلعه‌نو و دیگران، ۱۳۹۹: ۱۶۴).

کرلی از جمله مهم‌ترین مؤلفه‌هایی که به فهم بینامتنیت در تسلائی فلسفه منجر می‌شود را این پنج مؤلفه می‌داند که عبارتند از: ۱. نقش الهه شعر و موسیقی در تصویرسازی مصائب خود؛ که از نظر کرلی بوئیوس در این بخش متأثر از مرثیه (*Tristia*) اُوید (Ovid) (۴۳ ق.میلاد-۱۸م) است و همچون او شعر و موسیقی را به عنوان همراهان وفادار خود در مصائب به تصویر می‌کشد (Curley, 1987: 345). ۲. توصیف بوئیوس از شخصیت و لباس بانوی فلسفه مطابق با سنت ادبیات تصویری باستانی (*The Tradition of Ancient Vision literature*) که اعم از مسیحی و غیرمسیحی است. از نظر کرلی بوئیوس در توصیف بانوی فلسفه، دو زن جوان و پیر را که در ابتدای چوپان هرمس (*The Shepherd of Hermas*) آمده است، با هم ترکیب می‌کند (Curley, 1987: 345-346). آنجا که می‌گوید: «زنی دیده شد... نیرویی زوال‌ناپذیر از چهره برافروخته‌اش باز می‌تابید، اگرچه آن‌قدر پیر بود که نمی‌شد هم‌عصر خود تلقی‌اش کرد» (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۷۶). ۳. بهره‌مندی از آثار باستانی در توصیف حالات و موقعیت‌ها، مثلاً بوئیوس لمس کالیوپه (*Calliope's "touch"*) را با پاک کردن اشک‌ها توسط بانوی فلسفه تکرار می‌کند (Curley, 1987: 346). آنجا که می‌گوید: «گوشه پیراهن خود را در دست گرفت و چشمان مرا که غرق در اشک بود، خشک کرد» (بوئیوس، ۱۳۹۶: ۸۰). ۴. تسلابخشی؛ از نظر کرلی هدف مشترک ادبیات تسلابخشی درمان به روش مناسب برای بیمار است. در تسلائی فلسفه دامنه این تسلابخشی وسیع‌تر و فراتر از محدودیت‌های ژانر تسلابخشی است، چون در تسلائی فلسفه، تسلابخشی، فلسفه است. بوئیوس نیز، اینکه درمان متناسب با وضعیت بیمار باشد را از ژانر تسلا (*Consolation Genre*) گرفته است؛ نظیر آنچه که سنکا در ابتدای کتاب خود، تسلا به مادر هویا (*Consolatio ad Helviam Matrem*) آورده است (Curley, 1987: 352). ۵. ساختار اشعار و احساسات نهفته در آن‌ها؛ شعر فصل پنجم از دفتر اول تسلائی فلسفه هم به لحاظ احساسات نهفته در عبارات و هم به لحاظ ساختار، شباهت‌هایی را به یک قصیده هم‌سرایانه در فدرا

(Phaedra) سنکا دارد. هر دو شعر با فراخوانی خدا یا خدایان شروع و در نهایت به تشریح هرج‌ومرج و بی‌عدالتی ظاهری در امور انسانی می‌پردازند (Curley, 1987: 350-351).

بعضی نیز معتقدند شاید مهم‌ترین مدل برای متن بوئیوس در تسلائی فلسفه، فایدون (Phaedo) افلاطون است. در آنجا سقراط هنگام دیالوگ با سبیز (Cebes)، در مخالفت با خوانش سنتی افسانه‌ای که در آن قویی با نزدیک شدن به مرگ فاتحه خود را می‌خواند و از مرگش ابراز تأسف و ناراحتی می‌کند؛ سقراط در انتظار شادی از جهان دیگر می‌خواند و این‌گونه آواز قو را رجزی برای شادی معرفی می‌کند. بوئیوس نیز به وسیله درمان و طراوت فلسفی، آواز خود را از مرثیه‌ای برای سوگواری به یک حالت فکری پیچیده از وضعیت انسانی تبدیل می‌کند (Curley, 1987: 366).

کرلی به نکته بسیار مهم و جالبی اشاره می‌کند. از نظر کرلی بوئیوس آگاهانه از همه ابزار ادبی متعلق به سنت شاعران از هزیود تا فولگنتیوس استفاده می‌کند، نه در جهت تقویت موزها، بلکه در جهت تعالی «تقیح‌کننده موزها»، یعنی «فلسفه» که به واسطه آن نفوذ یک واقعیت برتر به قلمرو انسان را توصیف کند (Curley, 1987: 346). به نوعی می‌توان گفت درست است که بوئیوس شعر را تا حدودی ابزاری برای روح در جست‌وجوی حقیقت می‌داند، اما در کشف اسرار بزرگ آن‌را ناکافی می‌داند. از باب نمونه در دفتر چهارم که شاهد مقدمه‌ای جدی برای بحث تقدیر و مشیت هستیم، بانوی فلسفه از بوئیوس می‌خواهد که میل به شعر را کنار بگذارد. در چنین مواردی شعر، دیگر هم‌تراز فلسفه نیست، بلکه در نقشی جدید و فرعی، تلطیفی برای ذهن در کشمکش دیالکتیک‌های سخت است (Curley, 1987: 362). به‌طوری‌که در آخرین فصل از دفتر آخر این رساله تنها نثر داریم، نثری فلسفی با دقیق‌ترین عقلانیت که جای شعر متعارف را می‌گیرد. این قطعه منثور، نثر رفیع افلاطون را به یاد می‌آورد (Curley, 1987: 363).

۱۱. نتیجه‌گیری

تسلائی فلسفه به دنبال تحلیل عقلانی الهیات مبتنی بر بینشی دیالکتیکی است. این رساله گفت‌وگوی بین بوئیوس و فلسفه شخصی شده‌ای است که به نظم و نثر ارائه می‌شود. با توجه به ویژگی‌های زبان لاتین، نگارش این رساله به این زبان، بر اهمیت ادبی و فلسفی این اثر افزوده است. آنچه زاویه دید راوی و برداشتی کلی از ماهیت انسان ارائه می‌دهد، همچنین موجب برقراری دیالکتیک می‌شود و به بینش جهانی نویسنده فردیت و تشخیص می‌دهد، «شخصیت» است. بنا بر مستندات که ارائه شد، در تسلائی فلسفه شخصیت اصلی، فرعی،

سیاهی لشکر و پویا داریم. در این رساله از شخصیت برای هدفی غیر از شخصیت‌پردازی استفاده شده است، یعنی در آن، شخصیت به منظور انتقال هدف نویسنده خلق شده است نه به منظور شخصیت‌پردازی.

شخصیت اصلی در *تسلای فلسفه*، بوئیوس زندانی و شخصیت فرعی بانوی فلسفه است. زندانی نماد «انسان در رنج» است. شخصیت بانوی فلسفه در این رساله «تماثیک» است، زیرا این شخصیت تنها برای بیان و القای درون‌مایه خلق شده است. بانوی فلسفه در دو نقش معلم سقراطی و طیب روحانی مخاطب خود را وارد یک مکالمه ادبی با درون‌مایه فلسفه رواقی و افلاطونی می‌کند.

در *تسلای فلسفه* با دو بوئیوس مواجه هستیم: بوئیوس نویسنده و بوئیوس زندانی. آنچه موجب شکل‌گیری گفت‌وگو می‌شود، دغدغه بوئیوس نویسنده است که شامل آموزش فکر کردن یعنی «به چه چیزی فکر کردن» و روش فکر کردن یعنی «چگونه فکر کردن» می‌شود. بوئیوس زندانی مذاکره‌کننده و بوئیوس نویسنده ضابط گفت‌وگو است. بوئیوس نویسنده سیر هدایت بوئیوس زندانی به سمت «فهم»، توسط بانوی فلسفه را کامل و روایت می‌کند. در پایان در جایی که این مکالمه به اتمام می‌رسد، شاهد تبدیل زندانی به نویسنده‌ای هستیم که این مکالمه را ضبط و نوشته است. با این تبدیل، خود واقعی را به یاد می‌آورد و در امر الهی مشارکت می‌کند و «خودکنترل» می‌شود. بوئیوس زندانی و نویسنده این‌گونه به لحاظ دیالکتیکی با هم مرتبط می‌شوند.

از آنجایی که بانوی فلسفه در واقع همان خاستگاه و پرورش‌دهنده بوئیوس است، مکالمه با او، گفت‌وگو با خود است و فرآیند مکالمه «خودآموزی» است. بحث خدا و اراده انسان موجب تبدیل این رساله به یک گفت‌وگوی جدی فلسفی به سبک دیالوگ‌های افلاطونی بین زندانی و بانوی فلسفه می‌شود. بوئیوس پرسشگر و بانوی فلسفه تبیین‌گر است. هدف بانوی فلسفه رهایی زندانی و هدایت‌گری او به سوی نور حقیقی است.

در *تسلای فلسفه* راوی اول شخص بازتابگر است. در این رساله موضوع گفت‌مان، پیوند با ابدیت و امر جاودانه، مفهوم گفت‌مان، مفهومی انسان‌گرایانه و شیوه گفت‌مان، مکالمه است. از آنجایی که این رساله آموزش‌محور است و یکی از مؤلفه‌های اصلی آموزش، پرسش و پاسخ است، در *تسلای فلسفه* شیوه گفت‌مان مکالمه از نوع دیالکتیک است. سبک دیالکتیکی لاتین، سبک مرسوم تعلیمی دوران پس از افلاطون و سقراط که بوئیوس نیز به درستی از آن بهره برده

است. در این رساله نه تنها شیوه گفتمان، دیالکتیک است، بلکه دیالکتیک به معنی نوافلاطونی آن یعنی «سیر» نیز هست که به نور حقیقی می‌رسد.

با وجود ویژگی‌هایی که گفتاری بودن تسلائی فلسفه را تأیید می‌کند، اما به نظر می‌رسد که باید آنرا یک رسانه نوشتاری دانست؛ زیرا این رساله حامل پیامی است که محدود به زمان و مکان خاصی نیست و همه انسان‌ها در شرایط و اعصار مختلف می‌توانند از آن بهره‌مند شوند و آن پیام «توان‌مندی» است.

بوئیوس در این اثر به کمک طنز منبپی از ژانرهای مختلف در ایجاد شیوه‌های مختلف گفتمان بهره می‌برد. به نظر می‌رسد او در این رساله به ادبیات نگاه ابزاری دارد و با استفاده از عناصر ادبی مثل استفاده از شعر و موسیقی و توصیفات مطابق با سنت ادبیات تصویری باستانی و همچنین مؤلفه‌های داستانی‌ای همچون قهرمان و ضد قهرمان، قهرمان زن و قهرمان و یاری‌دهنده به دنبال القای تفکرات فلسفی خود است. در این راستا ورود شخصیت‌پردازی به شعر قرون وسطا و ورود شخصیت‌پردازی ارزش‌ها و توانایی‌های انسانی در قالب زن در ادبیات قرون وسطا از جمله نوآوری‌های او به وسیله نگارش تسلائی فلسفه است.

پی‌نوشت

۱. رئیس دپارتمان فلسفه در دانشگاه نبراسکا

کتاب‌نامه

بوئیوس، آنلیسیوس مانیلیوس سورنیوس (۱۳۹۶). *تسلائی فلسفه*، ترجمه سایه میثمی. چاپ دوم، تهران: نگاه معاصر.

حقیقی، شهین، فرزانه فروزانی، نرگس محمدی بدر و مصطفی گرجی (۱۳۹۷). «خوانش پسا استعماری شخصیت‌های نمایشنامه ماه عسل اثر غلامحسین ساعدی»، *پژوهش‌های ادبیات تطبیقی*، ۶ (۳): ۶۴-۸۶. خادمی، نرگس (۱۳۹۱). «الگوی «دیدگاه روایی» سیمپسون در یک نگاه»، *نقد ادبی*، ۵ (۱۷): ۷-۳۶.

طاهری قلعه‌نو، زهراسادات، حسین آقاحسینی و سید علی اصغر میرباقری‌فرد (۱۳۹۹). «سبک‌شناسی روایت (سبک روایت حکایت‌های حلاج بر اساس نظریه سیمپسون)»، *جستارهای زبانی*، ۱۱ (۳): ۱۴۹-۱۷۲.

عبداللهیان، حمید (۱۳۸۱). «داستان و شخصیت‌پردازی در داستان»، *ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران*، ۱۶۲ و ۱۶۳: ۴۰۹-۴۲۵.

نقش شخصیت‌پردازی در شکل‌گیری ... (سیدفاطمه نورانی خطیبانی و مریم سالم) ۳۲۵

عاملی، سید حسن، عیسی‌علیزاده منامن، علی غفاری و رامین محرمی (۱۳۹۸). «بررسی تطبیقی رسانه نوشتاری یا گفتاری بودن قرآن کریم و عهد عتیق»، *مطالعات تفسیر تطبیقی*، ۴ (۸): ۱-۱۹. فتحی، حسن (۱۳۸۲). «دیالکتیک در فلسفه افلاطون»، *نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز*. ۱۸۶: ۱-۲۲.

فرهنگی، سهیلا، و آقای نواسطلی، طاهره (۱۳۹۲). «شخصیت‌پردازی در رمان دشت‌های سوزان»، *مطالعات داستانی*، ۲ (۱): ۸۲-۹۶.

فنائی اشکوری، محمد (۱۳۸۹). «سقراط در جستجوی حقیقت»، *معرفت*، ۱۹ (۱۵۹): ۱۵-۲۴. کاپلستون، فردریک چارلز (۱۳۸۰). *تاریخ فلسفه*، ترجمه سید جلال‌الدین مجتبیوی، ج ۱، چاپ چهارم، تهران: مرکز انتشارات علمی فرهنگی.

کاموس، مهدی (۱۳۷۷). «کارکرد شخصیت‌های فرعی در جهان داستان». *ادبیات داستانی*، ۴۸: ۵۶-۶۲. کوب، سعیده، زندیه، عطیه (۱۳۹۶). «شیوه دیالکتیکی سقراط در مواجهه با تعریف دینداری و تأثیر آن بر تثبیت عقیده پیرس»، *فلسفه*، ۴۵ (۱): ۷۴-۵۵.

هائورن، جرمی (۱۳۷۹). «شخصیت‌پردازی»، *ادبیات داستانی*، ترجمه محمدعلی آتش سودا، ۵۳: ۴۰-۴۳.

Arber, Agnes. (1943). Spinoza and Boethius. *Isis*, V 34, N 5:399-403. <https://www.jstor.org/stable/225738>.

Arch, Jennifer. (2008). The Boethian "Testament of Love". *Studies in Philology*, V105, N 4: 448-462. <https://www.jstor.org/stable/20464333>.

Blackburn, Simon. (1996). *The Oxford Dictionary of Philosophy Oxford Paperback Reference*. New York: Oxford University Press.

Chadwick, Henry. (1981). *Boethius the Consolation of Music, Logic, Theology and Philosophy*. New York: Oxford University press.

Curley, III T F. (1987). The Consolation of philosophy as a Work of Literature. *The American Journal of Philology*, V 108, N (2): 343-367. <https://www.jstor.org/stable/294821>.

Dolson, G B. (1922). *Boethius's Consolation of Philosophy in English Literature during the Eighteenth Century*. *The Classical Weekly*, V 15, N 16: 124-126. <https://www.jstor.org/stable/4388289>.

Forster, E.M. (1985). *ASPECTS OF THE NOVEL*. United States of America.

Gibson, M. (1981). *Boethius His Life, Thought and Influence*. Basil Blackwell., England, Oxford.

Holopainen, Toivo J. (2011). Anselm of Canterbury, in *Encyclopedia of Medieval Philosophy*, Springer Netherlands.

Hudson, B A. (2014). John Bunyan, Pilgrim's Progress, and Nonconformist Prison Literature. In *Prison Narratives from Boethius to Zana*. New York, NY 10010.

Kaufman, A S. (2014). "For This Was Drawyn by a Knyght Presoner": Sir Thomas Malory and Le Morte Darthur. In *Prison Narratives from Boethius to Zana*. New York, NY 10010.

- McMahon, R. (2006). *Understanding the Medieval Meditative Ascent Augustine, Anselm, Boethius, & Dante*. The Catholic University of America Press Washington, D.C.
- Phillips, E P. (2014). Boethius, the Prisoner, and the Consolation of Philosophy. In *Prison Narratives from Boethius to Zana*. New York, NY 10010.
- Proudfoot, Michael, Lacey, A. R. (2010). *The Routledge Dictionary of Philosophy*. London & New York, Routledge. Fourth Edition
- Warburton, N. (2001). *Philosophy: The Classics*. London & New York, Routledge. Second Edition.
- Wyman, B H. (2000). Boethian Influence and Imagery in the Poetry of George Herbert. *Studies in Philology*, V 97, N 1: 61-95. <https://www.jstor.org/stable/4174660>.